

Sygn. akt II CSK 753/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 września 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marian Kocon (przewodniczący)
SSN Anna Kozłowska (sprawozdawca)
SSN Bogumiła Ustjanicz

Protokolant Agnieszka Łuniewska

w sprawie z powództwa W. L.
przeciwko [...] Bankowi Spółdzielczemu z siedzibą w C.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej
w dniu 13 września 2018 r.,
skargi kasacyjnej powoda
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 30 maja 2017 r., sygn. akt I ACa [...],

**oddala skargę kasacyjną i nie obciąża powoda kosztami
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w P. wyrokiem z dnia 12 lipca 2016 r. oddalił powództwo W. L. skierowane przeciwko [...] Bankowi Spółdzielczemu w C. o zapłatę 460.000 zł i orzekł o kosztach procesu, a Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 30 maja 2017 r. oddalił apelację powoda od wyroku Sądu Okręgowego. U podstaw tych rozstrzygnięć leży następujące ustalenia faktyczne i ich oceny prawne, tożsame w obu instancjach. Powód jest członkiem pozwanego [...] Banku Spółdzielczego w C.. W roku 2014 posiadał 109 udziałów w Banku, w tym jeden obowiązkowy oraz 108 udziałów nadobowiązkowych. W dniu 14 marca 2014 r. złożył wniosek o zwrot wartości 108 udziałów w łącznej kwocie 540.000 zł, w tym udziałów o wartości 460.000 zł wpłaconych przed dniem 31 grudnia 2011 r. Zarząd przyjął złożone wypowiedzenie udziałów i wskazał, że rozliczenie nastąpi w ciągu 30 dni od zatwierdzenia sprawozdania finansowego przez Zebranie Przedstawicieli na dany rok. Zgodnie z § 9 ust. 2 statutu pozwanego, obowiązującego w dacie wypowiedzenia udziałów, jeżeli członek zadeklarował większą liczbę udziałów od wymaganej w § 8 ust. 1 pkt. 1 statutu, może wystąpić o zwrot wpłaconych ponad statutową normę udziałów przed ustaniem członkostwa. Okres wypowiedzenia udziałów nadobowiązkowych wynosi 180 dni od dnia złożenia w Banku wniosku o ich zwrot. Zgodnie z § 9 ust. 6 statutu rozliczenie z członkiem z tytułu wypowiedzianych udziałów nadobowiązkowych następuje w terminie 30 dni od dnia zatwierdzenia sprawozdania finansowego przez Zebranie Przedstawicieli za rok, w którym upłynął okres wypowiedzenia, poprzez przekazanie środków pieniężnych na rachunek bankowy wskazany przez członka w złożonym wypowiedzeniu lub wypłatę gotówkową w kasie.

W dniu 25 czerwca 2015 r. Zebranie Przedstawicieli [...]BS w C. zatwierdziło sprawozdanie finansowe Banku za rok 2014 i pozwany pismem z dnia 7 lipca 2015 r. potwierdził, że zostały spełnione wymogi określone w ustawie Prawo spółdzielcze oraz statucie Banku konieczne do zwrotu udziałów nadobowiązkowych w łącznej wysokości 540.000 zł. Jednocześnie jednak odmówił wypłaty kwoty 460.000 zł tytułem zwrotu udziałów wpłaconych przed dniem

31 grudnia 2011 r. powołując się na trzy akty prawa wspólnotowego, tj.: 1) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniających rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (Dz.Urz.UE L 176 z dnia 27 czerwca 2013, tom 56; dalej jako Rozporządzenia CRR); 2) Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi, zmieniającą dyrektywę 2002/87/WE i uchylającą dyrektywy 2006/48/WE oraz 2006/49/WE (dalej jako dyrektywa CRD IV); 3) Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) nr 241/2014 z dnia 7 stycznia 2014 r. uzupełniające Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych dotyczących wymogów w zakresie funduszy własnych obowiązujących instytucje. W piśmie tym pozwany nadto wskazał, że uregulowania unijne stanowią, zgodnie z art. 91 ust. 3 Konstytucji RP, część obowiązującego porządku prawnego i są stosowane bezpośrednio, jeśli umowa międzynarodowa tak stanowi. Z powołanych przepisów wynika, że udziały wpłacone po dniu 31 grudnia 2011 r. pozostają nadal w funduszach własnych Banku, a ich ewentualny zwrot musi poprzedzać zgoda wydana przez Komisję Nadzoru Finansowego.

O udzielenie takiej zgody pozwany wystąpił do Komisji Nadzoru Finansowego pismem z dnia 20 marca 2015 r.; wnosił o zezwolenie na obniżenie funduszy własnych łącznie o kwotę 18.555.000 zł, m.in. na skutek wypowiedzenia części udziałów zarówno przez powoda jak i innych członków Banku.

Komisja Nadzoru Finansowego decyzją z dnia 23 grudnia 2015 r. [...] nie zezwoliła na obniżenie funduszy własnych przez [...] Bank Spółdzielczy w C. o kwotę 18.555.000 zł, stanowiącą 59,68% funduszu udziałowego zaliczanego do funduszy własnych na dzień 30 września 2015 r.

Powód pismem z dnia 13 lipca 2015 r. wezwał pozwanego do zwrotu wartości wypowiedzianych udziałów nadobowiązkowych w terminie do dnia 25 lipca 2015 r. - wezwanie pozostało bezskuteczne.

Oceniając tak ustalony stan faktyczny Sąd pierwszej instancji powołując się na moc wiążącą przepisów Rozporządzenie CRR wskazał na jego nadrzędność w stosunku do krajowego porządku prawnego i przepisów statutu pozwanego. Powołał art. 484 Rozporządzenia, z którego wynika, że instrumenty finansowe wyemitowane nie później niż w dniu 31 grudnia 2011 r., kwalifikowane jako fundusze własne banku, są do 31 grudnia 2021 r. kwalifikowane jako pozycje kapitału podstawowego Tier I, mimo że nie spełniają kryteriów wynikających z art. 28 i art. 29 Rozporządzenia. Konsekwencją tego jest wynikający z art. 77 Rozporządzenia obowiązek uprzedniego uzyskania, to jest przed obniżeniem, wykupem lub odkupem instrumentów w kapitale podstawowym emitowanych przez daną instytucję, zezwolenia właściwego organu. Decyzja Komisji Nadzoru Finansowego w tym przedmiocie, stanowiąca decyzję właściwego organu, wiąże sąd rozstrzygający sprawę. Brak, zatem zezwolenia KNF na obniżenie przez pozwanego funduszy własnych, uniemożliwiało mu dokonanie zwrotu kwoty odpowiadającej wartości wypowiedzianych przez powoda udziałów nadobowiązkowych i tym samym powództwo o zapłatę nie mogło być uwzględnione. Sąd Apelacyjny zaakceptował tę wykładnię przepisów Rozporządzenia CRR i nie znalazł podstaw do podzielenia pozostałych zarzutów apelacji, w tym, w szczególności w zakresie zarzutów prawa materialnego, że doszło do naruszenia art. 26 § 1 ustawy Prawo Spółdzielcze i art. 10 ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. o zmianie ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 1166).

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego powód zarzucił naruszenie art. 21 ustawy z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze, art. 29 ust. 1 oraz ust. 2 lit. c), art. 77 i art. 78 oraz art. 484 Rozporządzenia CRR.

We wnioskach skarżący domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku i uwzględnienia powództwa ewentualnie uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Do przepisów normujących funkcjonowanie banków w polskim porządku prawnym niewątpliwie należą także przepisy unijne, w tym przepisy powołanego

Rozporządzenia CRR. Z uwagi na treść art. 91 ust. 3 w związku z art. 87 ust. 1 Konstytucji RP przepisy Rozporządzenia mają pierwszeństwo w przypadku kolizji z przepisami krajowymi.

Rozporządzenie CRR weszło w życie z dniem 1 stycznia 2014 r. i zmieniło dotychczasową strukturę funduszy własnych banków spółdzielczych wynikającą z art. 127 prawa bankowego. Przepis ten stanowił, że w skład funduszy własnych banku wchodzi fundusze podstawowe (dzielące się na fundusz udziałowy, zasobowy i rezerwowy), fundusze uzupełniające i pozostałe fundusze. Zgodnie z definicją zawartą w art. 4 ust. 1 pkt 118 oraz art. 72 Rozporządzenia CRR fundusze własne stanowią sumę kapitału Tier I i Tier II. Z kolei, zgodnie z art. 25, na kapitał Tier I składa się suma kapitału podstawowego Tier I i kapitału dodatkowego Tier I. Pozycje kapitału podstawowego Tier I wyliczone są w art. 26 ust. 1 Rozporządzenia i należą do nich m.in. instrumenty kapitałowe, o ile spełnione zostały warunki określone w art. 28 lub w art. 29 Rozporządzenia.

Z art. 484 Rozporządzenia wynika, że w okresie przejściowym, to jest do 31 grudnia 2021 r., kapitał kwalifikowany jako fundusze własne a pochodzący z emisji instrumentów kapitałowych dokonanej przed 31 grudnia 2011 r., kwalifikuje się jako pozycje kapitału podstawowego Tier I, niezależnie od tego czy spełnia warunki z art. 28 lub 29 Rozporządzenia. Oznacza to, że okresie do 31 grudnia 2021 r. kapitał banków spółdzielczych pozyskany z emisji udziałów dokonanej przed 31 grudnia 2011 r. jest obligatoryjnie zaliczany do kapitału podstawowego Tier I. Banki mogą też dobrowolnie skorzystać z możliwości zaliczenia funduszu udziałowego do kapitału podstawowego, może to jednak nastąpić jedynie przez dokonanie odpowiednich zmian w statucie. Przesądza o tym treść art. 10c ustawy z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających, w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 25 czerwca 2015 r. o zmianie ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 1166), z mocą obowiązującą od 14 września 2015 r. Jeżeli taka zmiana statutu nie nastąpi, fundusz udziałowy nie będzie mógł być zaliczony do kapitału podstawowego, jednak w okresie przejściowym, do 31 grudnia 2021 r., będzie zaliczany do kapitału podstawowego, niezależnie od tego czy instrumenty tego funduszu odpowiadają

warunkom z art. 28 i art. 29 Rozporządzenia. Takie więc wyłączenie w okresie przejściowym wymagań z art. 28 i art. 29 stawianych instrumentom kapitałowym oznacza, że nie ma znaczenia czy instrumenty w kapitale podstawowym Tier I spełniają warunki z art. 29 ust. 2 c), czy też takiego warunku nie spełniają; okoliczność ta w odniesieniu do funduszu udziałowego banku jest do 31 grudnia 2021 r. prawnie obojętna. Zauważyć trzeba, że gdyby pozwany Bank dokonał zmiany statutu w sposób przewidziany w art. 10c (z ustaleń faktycznych sądów dotyczących treści statutu pozwanego Banku wynikałoby, że zmiana taka nie nastąpiła), to takie statutowe uregulowanie, z uwagi na brzmienie art. 10 ustawy zmieniającej, nie miałoby zastosowania do powoda, jako tego członka banku, który przed dniem 13 września 2015 r. wystąpił z żądaniem zwrotu wpłat dokonanych na udziały. Z uwagi na powyższe nietrafny jest zarzut skarżącego naruszenia art. 29 ust. 2 c) Rozporządzenia.

Brak jest również podstaw do podzielenia zarzutu skarżącego, że doszło do naruszenia art. 77 i 78 Rozporządzenia w sposób zarzucony w skardze kasacyjnej.

Wymogi kapitałowe wobec banków i firm inwestycyjnych są częścią jednolitego zbioru przepisów unii bankowej. Wymogi te są zebrane w 2 aktach: w Rozporządzeniu CRR i w dyrektywie CRD IV, implementowanej do polskiego porządku prawnego ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym (jedn. tekst Dz.U. z 2017 r., poz. 1934 ze zm.), obowiązującej od 1 listopada 2015 r. Rozporządzenie i dyrektywa obowiązują we wszystkich państwach członkowskich UE od 1 stycznia 2014 r. Rozporządzenie określa wymogi ostrożnościowe w zakresie kapitału, płynności i ryzyka kredytowego firm inwestycyjnych i instytucji kredytowych (banków). Rozporządzenie nakazuje bankom dysponować taką ilością kapitału, która pozwoli im pokryć nieoczekiwane straty i zachować wypłacalność w razie kryzysu. Rozporządzenie nazywa to „wymogiem w zakresie funduszy własnych” i wyraża w postaci odsetka aktywów ważonych ryzykiem. Ważenie ryzykiem oznacza w skrócie, że aktywa bezpieczniejsze wymagają mniej kapitału, a aktywa mniej bezpieczne (którym przypisano wyższą wagę ryzyka) - więcej. Im bardziej więc ryzykowne są aktywa, tym większym kapitałem bank musi dysponować.

Kapitał podstawowy Tier - służy do pokrywania strat w warunkach wypłacalności banku. Kapitał taki pozwala bankowi kontynuować normalną działalność i zapewnia mu płynność finansową. Z kolei w dyrektywie zawarto przepisy m.in. o buforach kapitałowych (obecnie takie przepisy zawarte są w wyżej powołanej ustawie z dnia 5 sierpnia 2015 r.).

Artykuł 92 Rozporządzenia przewidując tzw. „wymogi w zakresie funduszy własnych” stanowi o obowiązku instytucji podlegających działaniu Rozporządzenia utrzymywania „zawsze” wskaźników wymienionych w tym przepisie. W art. 465, „na zasadzie odstępstwa od art. 92 ust. 1 lit. a) i b)” wymogi w zakresie funduszy własnych zostały określone w roku 2014 w sposób następujący: współczynnik kapitałowy kapitału podstawowego Tier I na poziomie, który mieści się w przedziale 4-4,5% i współczynnik kapitałowy kapitału Tier I na poziomie, który mieści się w przedziale 5,5-6%. Artykuł 465 ust. 2 Rozporządzenia stanowi, że poziomy tych współczynników ustalają i publikują właściwe organy (tu: KNF) i, że współczynniki te muszą być przez instytucje podlegające Rozporządzeniu, spełnione. Oprócz obowiązkowych 4-4,5% kapitału podstawowego Tier, wszystkie banki muszą dysponować buforem zabezpieczającym i buforem antycyklicznym.

Art. 77 Rozporządzenia określa warunki obniżenia funduszy własnych. Jeżeli dana instytucja zamierza przeprowadzić obniżenie, wykup lub odkup instrumentów w kapitale podstawowym ma obowiązek uprzedniego uzyskania zezwolenia organu nadzoru, czyli Komisji Nadzoru Finansowego. Z publikowanych oficjalnych danych (www.knf.gov.pl, pismo z [...]) wynikało, że zakresie wypłaty nieistotnej kwoty funduszu udziałowego, KNF zdecydowała o wydaniu dla zrzeszonych banków spółdzielczych zgody uprzedniej. Zgoda uprzednia obejmować miała kwotę funduszu udziałowego nieprzekraczającego 3 % jego emisji oraz jednocześnie kwoty nie wyższej niż stanowiąca 10 % nadwyżki kapitału ponad wymogi kapitałowe z uwzględnieniem buforów kapitałowych; we wszystkich innych wypadkach wypłata udziałów wymagała zgody KNF. Stan taki zmierzał do zapewnienia dysponowania kapitałem wnoszonym przez udziałowców w granicach objętych zgodą bez naruszania bezpieczeństwa pozostałych członków spółdzielni i bez konieczności uzyskania każdorazowej zgody KNF na pomniejszenie funduszy własnych z jakiegokolwiek

tytułu, w tym wypowiedzianych udziałów. Pozwany wystąpił o obniżenie kapitału podstawowego o kwotę 18.555.000 zł, stanowiącą prawie w całości sumę wartości wypowiedzianych przez powoda i innych członków banku, udziałów nadobowiązkowych. KNF odmówiła wyrażenia zgody wskazując, że stanowi to 59,68 % funduszu udziałowego zaliczanego do funduszy własnych pozwanego na dzień 30 września 2015 r. Mimo braku uzasadnienia tej decyzji można zasadnie twierdzić, że powołany w decyzji wskaźnik przesądzał, iż wypłata stanowiłaby zagrożenie dla bezpiecznego funkcjonowania banku i naruszałaby „wymogi w zakresie funduszy własnych” .

Wymóg uzyskania przez bank zgody Komisji Nadzoru Finansowego na m.in. wykup instrumentów w kapitale podstawowym, jako prowadzący do obniżenia funduszy własnych pozostaje w związku z zadaniami Komisji Nadzoru Finansowego jako organu, któremu ustawodawca unijny przypisał obowiązek sprawowania nadzoru nad podmiotami działającymi na rynku kapitałowym, dla zapewnienia bezpieczeństwa i stabilności tego rynku w ramach systemu nadzorczego funkcjonującego w danym państwie członkowskim. Komisja Nadzoru Finansowego decydując w przedmiocie zgody realizuje swoje publicznoprawne obowiązki, jednakże mimo takiego charakteru wydanej w tym przedmiocie decyzji, wprost oddziałuje na obowiązki banku wynikające ze stosunku cywilnoprawnego wiążącego bank z członkiem, który wypowiedział udziały. Wynikający z prawa publicznego zakaz zrealizowania wypłaty wymagalnych udziałów musi być zatem traktowany jako warunek prawny kształtujący w tym zakresie obowiązek banku. W dotychczasowym orzecznictwie nie budziło wątpliwości, że uprawnienie do żądania zwrotu wpłat dokonanych na udziały ma charakter warunkowy i może się przekształcić w roszczenie bezwarunkowe, jeżeli zostaną spełnione określone, przewidziane ustawą, warunki (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 2006 r. I CSK 97/05, wyrok z dnia 10 lipca 2014 r. I CSK 535/13 - nie publ.). Rozporządzenie CRR wprowadziło do porządku prawnego kolejny warunek, wynikający z potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa ekonomicznego systemu bankowego. Sąd powszechny nie jest władny badać, czy decyzja Komisji Nadzoru Finansowego wydana na podstawie art. 77 i art. 78 Rozporządzenia

jest prawidłowa i jest nią, jako decyzją administracyjną (por. art. 11 ust. 1 i 5 oraz art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym, jedn. tekst Dz. U. z 2017 r., poz. 196), związany.

Z uwagi na powyższe Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 102 k.p.c. mając na uwadze szczególne okoliczności sprawy.